

Mitä uudesta taloudesta jäi jäljelle?

Pasi Pyöriä
YTM, tutkija

Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos

Uuden talouden loppu?

Heli Koski & Petri Rouvinen &

Pekka Ylä-Anttila, 92 s.

Taloustieto / ETLA B 184 / Sitra 245,

Helsinki 2001.

Hiljattain on ilmestynyt useita kiitettävän erilaisia ja keskustelua herättäneitä teoksia suomalaisen tietoyhteiskunnan, talouden ja työelämän muutoksesta. Esimerkiksi Berkeleyn yliopiston sosiologian professori *Manuel Castells* on käsitellyt yhdessä filosofi *Pekka Himasen* kanssa kirjoittamassaan Suomen tietoyhteiskuntamalli -teoksessa taloutemme menestyskijöitä ylistyssanoja säästelemättä. Teos sai välittömästi varsin paljon julkisuutta osakseen, mutta ainakin oman arvioni mukaan jäi turhan epäanalyttiseksi ja hajanaiseksi katsaukseksi, joka lienee kirjoitettu ensisijaisesti kansainvälistä lukijakuntaa silmällä pitäen. Sen sijaan tässä arvioitava *Heli Kosken, Petri Rouvisen* ja *Pekka Ylä-Anttilan* Uuden talouden loppu? on huomattavasti tasapainoisempi ja pohditumpi kokonaisuus, vaikka teos on vasta väliraportti laajasta uutta taloutta ja sen politiikkaa koskevasta tutkimushankkeesta. Yhteistä edellä mainituille kahdelle kirjalle on lähinnä se, että kumpaakin työtä on rahoittanut Suomen itenäisyyden juhlarahasto.

Teknologian, globalisaation ja verkostojen vallankumous

Kosken, Rouvisen ja Ylä-Anttilan perusviesti on yksinkertainen: niin sanotun uuden talouden kestävin sisältö on tieto- ja viestintäteknologian (ICT) kehitys, globalisoitunut maailmantalous sekä verkostomaiseksi muuttuneet yritys- ja toimialarakenteet. Tässä suhteessa käsillä olevan teknologisen muutosprosessin perusta ei ole horjunut, vaikka vuosituhannen vaihteen pörssikupla on puhjennut ja puheet suhdannevaihteluiden jäämisestä historiaan ovat viilenneet. Muutoksen kova ydin on informaatioteknologinen vallankumous, jota voi verrata höyry- ja sähkövoiman käyttöönoton synnyttämiin vaikutuksiin. Kuten aikaisempien teknologisten murrosten tapauksessa, uuden tieto- ja viestintäteknologian soveltaminen lähes kaikilla elämäntilanteilla etenee vääjäämättä, ja hitaasti mutta varmasti teknologia muuttaa organisaatioita ja koko yhteiskuntaa, kirjoittajat toteavat.

Talouden lainalaisuudet eivät kuitenkaan ole muuttuneet eikä uutta talousteoriaa tarvi-

ta. Taloudet ovat yhä edelleen alttiina suhdannevaihteluille, inflaation kiihtyminen on mahdollista kysynnän ja tarjonnan epätasapainon seurauksena, hintamekanismi ohjaa voimavarojen suuntautumista eri aloille, tuotannontekijäkorvaukset määräytyvät pääosin tuottavuuserojen mukaan, yritykset voivat toimia vain mikäli tulot kattavat pitkällä aikavälillä yritystoiminnasta aiheutuvat menot, työttömyys kasvaa markkinoiden kysynnän heikentymisen seurauksena ja niin edelleen, kirjoittajat luettelevat. Käsité uusi talous voidaan ehkä parhaiten tulkita todellisuutta yksinkertaistavaksi iskusanaksi, jonka avulla on legitimoitu toinen toistaan rohkeampia oletuksia. Valitettavaa tässä on, että epärealististen visioiden ja pinnallisen mediajulkisuuden varjoon on jäänyt monia todellisia ja mahdollisesti kauaskantoisia muuttekijöitä.

Kirjoittajien mukaan aidosti uutta nykyisessä kehityksessä on ennen kaikkea se, että tiedon rooli on noussut taloudellisen toiminnan keskiöön. Siinä missä vanha talous korosti massatuotantoa ja fyysisiä tuotteita, uusi talous korostaa innovaatioita ja aineettomia tuotteita. Kirjoittajat tosin huomauttavat aiheellisesti, että toistaiseksi suurimman murroksen ovat läpikäyneet vasta korkean teknologian alat. Jos todellakin elämme kolmannen teollisen vallankumouksen tai viidennen pitkän aallon aikaa, on edessä vielä uuden talouden hyötyjen siirtyminen perinteisimmille aloille. Tähän on kuitenkin vielä matkaa, vaikka suomalaisen tietoyhteiskunnan alkutaival onkin näyttänyt lupaavalta.

Suomalaisen tietoyhteiskunnan haasteet

Viimeisen vuosikymmenen kuluessa Suomi muuttui maailman ”ICT-erikoistuneimmaksi”

maaksi. Erityisesti tieto- ja viestintäteknologian tuottajana Suomea voidaan perustellusti kutsua jo uudeksi taloudeksi. Sen sijaan Suomessa on viime vuosina investoitu varsin maltillisesti uuteen teknologiaan. Vaikka investoinnit ovat eurooppalaista keskitasoa, vastoin yleistä uskomusta kärkimaiden joukossa emme missään tapauksessa ole. Jos taas uuden talouden katsotaan merkitsevän ensisijaisesti työn tuottavuuskasvun kiihtymistä, ei Suomi tässä mielessä ole uusi talous. Tosin uuden talouden tuottavuusvaikutusten mittaaminen on poikkeuksellisen vaikeaa. Joka tapauksessa talouden rakenneuudistus on ollut poikkeuksellinen.

Kirjoittajat tiivistävät Suomen nousun eturivin tietoyhteiskuntien joukkoon toteamalla, että nyt – ensimmäistä kertaa Suomen historiassa – raaka-aine-, pääoma- ja energia-intensiivisyys eivät ole elinkeinorakenteemme leimallisimpia piirteitä, vaan niitä ovat tieto- ja osaamisintensiivisyys. Suomi on siirtynyt matalan kasvun ja alhaisten katteiden aloilta nopean kasvun, ja ainakin potentiaalisesti, korkeiden katteiden aloille, mutta samalla myös riskitaso on noussut. Muutoksen veturina on ollut sähkötekninen teollisuus ja etenkin Nokia. Vaikka aikaisempaan nähden Suomen viennin rakenne on monipuolistunut, on tieto- ja viestintäteknologian markkinoiden epävarmuus uusi uhkatekijä, kuten viimeaikaisin kehitys on jo antanut viitteitä. Kirjoittajien mukaan on kuitenkin selvää, että uuteen teknologiaan perustuva vallankumous yritystoiminnassa ja kansalaisten arkielämässä jatkuu, mikä ylläpitää näihin teknologioihin perustuvien tuotteiden kysyntää.

Edellistä suurempi haaste Suomen tulevaisuudelle on, kuinka hyvin uuden talouden ”vieminen” perinteisille aloille onnistuu. Kuten myös Castells ja Himanen ovat hieman toi-

sin sanoin huomauttaneet, *eBusineksen* ohella *eGovernmentinkin* tulisi kasvaa. Yhteenvedoksi voitaneen siis tiivistää, että lopulta kokonaisuus ratkaisee Suomen kilpailukyvn ja tulevan menestyksen. Vaikka Suomi tarvitsisikin lisää

ICT-alan asiantuntijoita teknologiaa tuottaville aloille, tarvitaan ennen kaikkea osaavia käyttäjiä ja – kirjoittajien ajatusta hieman jatkaakseni – myös tietoyhteiskunnan vaatimuksiin valmiita kansalaisia. □